BORGERKRIG I NIGERIA

TORBEN WORRE

Den 30. maj 1967 løsrev Nigerias østregion sig fra statsfællesskabet, og den udråbtes til selvstændig stat under navnet Biafra. Bruddet var afslutningen på en langvarig indre krise i denne Afrikas største og rigeste stat. Det blev optakten til en nådesløs generobringskrig, der siden skridt for skridt har drevet oprørerne tilbage, indtil nu kun en lille lomme holder stand mod overmagten.

Bag Nigerias sammenbrud ligger dybe indre interessemodsætninger, mellem stammer, mellem landsdele og mellem sociale klasser. Men de samme modsætninger forekommer i alle andre afrikanske lande. Det er denne artikels grundsynspunkt, at Nigerias krise først og fremmest er en forfatningskrise: Landet er en forbundsstat med et betydeligt indre selvstyre hos tre store regioner, øst, vest og nord. Denne føderale statsform har tilskyndet til en politisk organisation efter regionale og stammemæssige retningslinier. Imidlertid er afrikansk politik (ligesom amerikansk) først og fremmest »spoils«-politik, dvs. en kamp om en række konkrete goder, som er knyttet til statsmagten: jobs, bevillinger, leverancer, social status. En væsentlig forudsætning for en stabil statsdannelse bliver den nationale integration, som forudsætter, at alle befolkningsdele får deres andel i magten og dens goder. Det centraliserede enhedsstyre i de fleste afrikanske stater har ofte nået et vidt mål af integration. Men i Nigeria har forbundsstyret tværtimod styrket de regionale interesser.

1. FØDERALISMENS GRUNDLAG

I og for sig kunne der synes at være gode argumenter for føderalismen i de nye afrikanske stater. Disse er jo ikke nationalstater i europæisk forstand, de er kunstprodukter, skabt ved kolonimagters vilkårlige opdeling af landkortet, uden nogen fællesskab i historie, kultur eller stamme. Afrikanere føler sjældent nogen identifikation med den nye statsdannelse, deres tilknytning gælder de mindre, traditionelle enheder som klan, stamme og egn. En forbundsstat ville indrømme et mål af selvstyre til disse mere homogene og rodfæstede kulturelle enheder, og den kunne således synes at være den rigtige forfatningsmæssige løsning for u-landenes multinationale samfund.

Når Nigeria har foretrukket denne udvej, er det navnlig en indrømmelse til selvstændighedstrangen hos landets tre store og meget forskellige stammer, *ibo* i øst, *yoruba* i vest og *hausa* i nord. Føderalismen sikrede disse tre hovedstammer selvstyre i hver sin region. Men der var ikke tale om nogen fuldstændig stammeføderalisme, for der findes desuden ca. 400 småstammer, der tilsammen udgør næsten halvdelen af landets befolkning. Inden for hver af de tre regioner forekom der derfor en modsætning mellem en dominerende storstamme og en række mindretalsstammer, der så med uvilje på hovedstammens hegemoni og rejste krav om udskillelse af nye mindre regioner.

Ud over stammemodsætningen præges Nigerias politiske liv imidlertid af en spænding mellem samfundets traditionelle og dets moderne sektorer. Der er tale om en social og kulturel forskel mellem dem, der har fået en moderne uddannelse og udgør de højeste indkomstlag med en europæisk levefod og tankegang, og dem, som har bevaret den traditionelle leveform og forestillingsverden, og som ofte er yderst fattige. Men som så ofte i Afrika indebærer forskellen i udviklingsgrad mellem landsdelene, at modsætningen mellem traditionelt og moderne ikke blot er en forskel mellem klasser, men også mellem landsdele og stammer. De sydlige regioner og navnlig ibo- og yoruba-stammerne har været under langvarig europæisk påvirkning, de har nået en meget høj økonomisk blomstring og uddannelsesstandard, og herfra stammer størstedelen af akademikere, embedsmænd og erhvervsdrivende. Nordregionen er langt mere tilbagestående, her er den traditionelle islamiske samfundsstruktur bevaret, og emirer og høvdinge nyder stadig befolkningens anseelse og støtte. Selv heroppe er de moderne sektorer som handel, administration og undervisning præget af indvandrede sydboer, navnlig har iboer taget mange af de bedste stillinger i konkurrence med dårligere uddannede indfødte. For hausaerne var dette ikke blot en uretfærdighed, men også en trusel mod den traditionelle islamiske kultur, og af dem blev føderalismen betragtet som en mulighed for at udelukke sydboer fra nordens anliggender.

Nigerias forbundsstyre byggede således både på etnisk-kulturelle og på økonomisk-sociale spændinger, men begge elementer gav sig udtryk i en geografisk modsætning mellem regionerne. Samtidig blev føderalismen imidlertid selv en vigtig faktor ved udformningen af landets politiske magtstruktur. Den førte til opbygningen af tre regionale magtapparater omkring lokalregeringerne og til dannelsen af partier, der var udtryk for hovedstammernes elite: i øst *National Council of Nigerian Citizens* (NCNC) under ledelse af *Azikiwe,* i vest *Action Group* (AG) under *Awolowo* og i nord *Northern Peoples' Congress* (NPC) under *sardaunaen* (fyrsten) *af Sokoto,* talsmand for de islamiske fyrster. En magtkoncentrationsmekanisme, der i andre afrikanske lande virkede henimod etpartistaten, gjorde sig i Ni-

geria gældende inden for den enkelte region. Ved en kombination af overtalelse, bestikkelse og tvang knyttede magthaverne stadig flere til deres styre. De besatte embeder, fordelte leverancer til det offentlige og gav bestillinger til skoler, veje o. lign. Hvis man ville have fremgang i statstjenesten, erhvervslivet eller lokalstyret, måtte man stå sig godt med regionalstyret. Der opstod en ny magthaverklasse af politikere, embedsmænd, erhvervsdrivende og høvdinge, som dominerede det politiske maskineri og nød godt af dets afkastninger. Heroverfor stod i hver region en dobbelt opposition, p. d. e. s. konkurrerende kredse inden for hovedstammen, p. d. a. s. mindretalsstammerne. I nord mødte den traditionele hausa-elites parti NPC således modstand dels fra den fåtallige moderne hausaelite i det radikale NEPU under *Aminu Kano* dels fra de tilbagestående »mellembælte-stammer« samlet i United Middle Belt Congress (UMBC) under *M. S. Tarka.* Men det var en opposition, som var afmægtig over for regeringspartiernes magtmidler, og hvis indflydelse overalt var svindende op mod uafhængigheden i 1960. De regionale magthavere kunne ikke trues indefra. Den eneste mulige trussel kom fra oven, fra forbundsstyret.

2. DEBAT OM FØDERALISMEN

Der var således stærke interesser knyttet til føderalismen, men den var ingenlunde ubestridt. De tre partier havde hver sit standpunkt i forfatningsspørgsmålet svarende til hovedstammernes forskellige interesse i statsfællesskabet. Uenigheden gjaldt navnlig to punkter: magtfordelingen mellem forbund og regionalstyre, og antallet af regioner.

Et klart antiføderalistisk standpunkt blev hævdet af NCNC; det var et nationalistparti, dvs. det ville sammensmelte alle stammer til et folk. Det blev derfor talsmand for »One Nigeria«, en enhedsstat med en stærk centralregering og uden regionalt selvstyre. Men uden for østregionen mødte programmet almindelig mistænksomhed, man bed mærke i, at alle NCNC-lederne var iboer, og frygtede, at den nationale samling i partiet blot var et dække, hvorunder den højst udviklede stamme ville pådutte de øvrige sin ledelse.

AG foretrak derfor forbundsstaten. Men i stedet for den vilkårlige tredeling, der lagde hovedvægten i nord, krævede man en »cultural federalism«, dvs. at hver stamme så vidt muligt skulle have sin egen region. Dette ville betyde en opdeling af de bestående regioner, navnlig den nordlige, men det ville også betyde en styrkelse af fællesskabet, da de små regioner ville blive mindre selvtilstrækkelige.

Derimod var NPC bestemt modstander af enhver styrkelse af forbundsregeringen og enhver opdeling af regionerne. Partiet var oprettet af de konservative emirer for at forsvare hausaernes traditionelle samfundsform og

islamiske kultur. Man så med største mistænksomhed på ethvert fællesskab med de mere udviklede sydboer og truede længe med nordens løsrivelse. Når man alligevel affandt sig med forbundet, skete det på bestemte betingelser. For det første skulle nordregionen være udelelig. Da den rådede over mere end halvdelen af forbundets befolkning, ville den have tilstrækkelig garanti mod et sydpræget forbundsstyre. For det andet skulle styreformen være stærkt decentraliseret og forbundsanliggenderne reduceres til et minimum. For det tredje skulle sydboer ikke i ly af statsfællesskabet kunne infiltrere nordens nøglesektorer. Man ville »the North for the Northeners«, man udrensede indvandrede iboer fra administrationen og favoriserede indfødte næringsdrivende. Endelig måtte NPC have sikkerhed mod, at andre partier vandt indpas i nordregionen og dermed truede dets overvægt i forbundsstyret. NPC måtte med andre ord have frie hænder til at undertrykke oppositionen i nord. P. d. a. s. ville partiet give AG og NCNC en lignende frihed inden for deres egne regioner. Det foreslog en formel for forbundsstyre, byggende på gensidig respekt og ikke indblanding i hinandens regioner og samarbejde i fællesanliggenderne.

Skønt sydpartierne således ikke var tilfredse med det bestående forbundssystem, stod det ikke i deres magt at ændre det, og i løbet af 1950erne konsoliderede også de sig som regionalpartier. Det er karakteristisk, at partiformændene foretrak posterne som regionalpremierministre, Azikiwe i øst, Awolowo i vest og sardaunaen i nord, medens de overlod forbundsregeringen til deres stedfortrædere.

3. TREPARTISYSTEM

Ikke desto mindre tiltog forbundsregeringens betydning i årene efter uafhængigheden. For det første rådede den over fordelingen af goder, hvis betydning snart kunne opveje regionalstyrets: udviklingsbevillinger, u-landshjælp, posterne i den svulmende forbundsadministration. Men dertil kom rådighed over tvangsmidler, der kunne betyde en trussel mod de regionale magtkomplekser, navnlig militær og politi. NPC, der havde været mest mistænksom over for forbundsmagten, lærte snart at værdsætte den som et værdifuldt redskab til at skaffe norden en begunstigelse ved bevillingernes fordeling og til at få et vist overopsyn med sydregionerne. Det hører til det parlamentariske folkestyres paradokser i Nigeria som i andre u-lande, at det indebærer de konservatives magt over de fremskridtsvenlige, de underudvikledes over de udviklede og de fattiges over de rige. Netop derfor blev systemet stadig mere utåleligt for sydboerne.

Under disse omstændigheder blev forbundsregeringsdannelsen af afgørende betydning. Der var tre muligheder. Den første var en samlingsrege-

ring af alle tre partier. En sådan forekom i koloniperioden 1954–59. Det var NPCs forslag, det ville give de regionale magter sikkerhed og skabe borgfred, men samtidig fik nord det afgørende ord på grund af den numeriske overvægt. Den anden mulighed var en blokdannelse med en progressiv sydkoalition af AG og NCNC over for det traditionalistiske nordparti NPC. Denne løsning stemte mere med den britiske parlamentarismes principper med flertal og opposition, og den havde mange tilhængere i syd. Men i et afrikansk regionalpartisystem ville den skærpe de etniske og geografiske modsætninger, den ville medføre, at nogle landsdele herskede over andre og brugte magten til at favorisere sig selv; og partiernes forsøg på at trænge ind i hinandens områder for at sikre sig et vælgerflertal ville indebære en udnyttelse af alle traditionelle modsætningsforhold og en trussel mod nationens enhed. NCNC besindede sig derfor og indgik en koalition med NPC med sardaunaens højre hånd *Abubakar Tafawa Balewa* som premierminister. Også i AG var der stærke kræfter omkring næstformanden *Akintola,* der ønskede at indtræde i regeringen og bevare borgfreden frem for at sætte partiets magtposition i vestregionen på spil i et uvist forsøg på at vinde hele forbundsmagten. Men Awolowo og partiets flertal tog risikoen og gik i opposition. Et vælgerflertal forudsatte imidlertid, at AG vandt tilslutning ud over vestens grænser og appellerede til den dobbelte indre opposition i øst og nord. Partiet radikaliserede derfor sit program i socialistisk og neutralistisk retning for at vinde de utilfredse venstreorienterede i alle lejre. Og det rejste kravet om flere regioner for at imødekomme småstammerne. Men derved angreb man selve grundlaget for de andre partiers magt og provokerede et modangreb fra forbundsregeringen, som AG ikke havde styrke til at forsvare sig imod.

Splittelsen mellem Awolowo-fløjen og Akintola-fløjen gav i 1962 regeringen et påskud til at gribe ind med en aktionsplan i fire led. Først suspenderedes vestregionens selvstyre, og et formynderskab trævlede AG-maskinen op. Dernæst udskiltes fra vesten en ny midtvestregion med NCNC-flertal. AGs krav om flere regioner blev altså vendt mod det selv. Dernæst dannede Akintola et udbryderparti NNDP, som knyttede sig nøje til NPC, og som efter formynderskabsperioden overtog regeringsmagten i vest, hvor det førte en brutal undertrykkelsespolitik over for AG. Endelig anlagdes sag mod AG-lederne Awolowo og Enahoro for korruption og sammensværgelse, og de idømtes langvarige fængselsstraffe.

I 1964 syntes det gamle system af regional ligevægt tilsyneladende genindført, med national samlingsregering på forbundsplan og etpartistyre i regionerne, NCNC i øst og midtvest, NNDP i vest og NPC i nord. Men i virkeligheden dækkede systemet over nordens stadig stærkere overvægt. Akintola var blot en marionet, og NCNC følte sig stadig mere utilpas som samarbejdets lille partner.

4. TOPARTISYSTEM

I 1959 havde NCNC ikke vovet at sætte sin velbjergede position i østregionen på spil, og det fastholdt derfor alliancen med NPC. Men med likvideringen af AG blev det stadig klarere, at det for altid ville stå som den afhængige part i topartikoalitionen. Men man havde et håb, nemlig at den kraftige befolkningstilvækst i syd ville forrykke balancen, så nordregionen ikke mere fik absolut flertal i forbundsparlamentet. Sådan gik det til, at noget så nøgternt som folketællingen i 1964 blev centrum for en lidenskabelig magtkamp. Der blev svindlet eventyrligt i alle lejre, og resultatet viste næsten en fordobling af folketallet på ti år. Men norden bevarede flertallet. »The North shall rule forever«, erklærede sardaunaen selvbevidst. Men NCNC kastede sig ud i et desperat forsøg på at vende udviklingen.

Sammen med den tidligere modstander AG og småpartierne i nord dannedes i 1964 en *United Progressive Grand Alliance,* der skulle samle fremskridtskræfterne i forsøget på at gøre ende på det konservative styre. Som modtræk overskred NPC for første gang sine regionale grænser og dannede sammen med NNDP i vest og nogle småstemmepartier i midtvest og øst en *Nigerian National Alliance.* Dermed var det oprindelige regionale trepartisystem definitivt af et nationalt topartisystem, der byggede på en højre-venstre-modsætning og skar igennem samtlige regioner. Men samtidig var mange velerhvervede positioner sat på spil. NNA rådede imidlertid over regeringsmagtens undertrykkelsesapparat i størstedelen af landet. UPGA havde sat sit håb til en valgsejr i januar 1965, men indså i sidste øjeblik, at det ikke havde nogen chancer, og trak sig ud af valget. Politisk ophidselse, blodige sammenstød og undertrykkelse førte efterhånden til almindeligt kaos og lovløshed. Centralregeringen så til i afmagt, medens opinionen i syd stadig mere højrøstet krævede udrensning, fornyelse og national samling. Styrets anseelse, der længe havde været høj, var nået nulpunktet, da et militært kup væltede det overende 17. 1. 1966.

5. DET FØRSTE STATSKUP. IRONSI-REGIMET

Der er endnu meget dunkelt omkring den sammensværgelse af yngre officerer, der rettede det afgørende slag mod Balewa-regimet. Kuppet var vel tilrettelagt, idet man slog til samtidig over hele landet og ombragte styrets tre nøgleskikkelser, Balewa, Akintola og sardaunaen, premierministre i henholdsvis forbundet, vest og nord, samt størstedelen af de højere officerer. Tilsyneladende udgjorde kupmagerne kun en lille klike af venstreradikale, som måtte bruge meget brutale metoder for at kunne stille nationen over for en fuldbyrdet kendsgerning. I alt fald mislykkedes kuppet. Hærchefen, general *Ironsi,* undslap massakren, og det lykkedes ham snart at få oprøret kvalt

og kuplederne arresteret. De skrækslagne rester af den gamle regering overdrog ham magten, og han besluttede at bevare den indtil videre i et forsøg på at sanere regimet.

Ironsi-styret byggede på tjenestemændenes og officerernes utilfredshed med de hidtidige partipolitikeres uduelighed, korruption og splittelse. Som flere andre militærregimer fik det et teknokratisk præg: en kreds af hæderlige og uvildige mænd måtte nu bringe landet på fode igen, selv om det ville kræve et temmelig autoritært styre. Derfor opløstes alle partier, valgte forsamlinger og regeringer, de erstattedes af et nationale militærråd og militærguvernører i regionerne. Man gav afkald på den folkelige forankring, som partistyret trods alt havde haft. Ironsi-regimet var isoleret, og det ville være det. På den anden side syntes det ikke at have andre principper for fornyelsen end den sanering, en hæderlighed og sagkundskab kan give. Det nedsatte mange sagkyndige kommissioner for at undersøge landets problemer, men det skød beslutningerne fra sig måned efter måned, medens befolkningens forventninger blev til utålmodighed. Det kunne ikke undgås, at styret blev vurderet i lyset af landets traditionelle modsætninger, mellem de tre hovedstammer, mellem fremskridt og tradition, og mellem nord og syd. Mange sydboer hyldede kupmændene som helte og befriere, de betragtede militærstyret som de udvikledes og de progressives endelige sejr over de middelmådige og tilbagestående. I nord blev Ironsi til gengæld mødt med mistænksomhed. Han opnåede ganske vist emirernes og tjenestemændenes samarbejde, men det skete på betingelse af, at nordens grundlæggende interesser blev tilgodeset, navnlig krævede man dom over Abubakars mordere og respekt for føderalismen. Ligesom i 1950erne antydedes muligheden af nordens løsrivelse i tilfælde af et ensidigt sydstyre. Ironsi blev således mødt af modstridende forventninger og havde god grund til at vige uden om stillingtagen. Men efter 5 måneders tøven huggede han knuden over og erklærede forbundsstyret for ophævet og afløst af en enhedsstat.

Dette skridt var logisk ud fra Ironsis grundsynspunkter. Føderalismen havde ført landet ud i splittelse og stammemodsætninger. »Regionalism was the bane of the old regime«, erklærede han. Enhedsstaten ville skabe administrativ effektivitet og ensartethed. Men i nord følte man, at Ironsi nu havde kastet masken. Han havde overtaget NCNCs gamle program, og ligesom i 1950erne frygtede man, at den nationale enhed skulle dække over et ibo-vælde. De gamle NPC-politikere prædikede stammehad for nordens masser. Man antydede, at der stod en ibo-sammensværgelse bag militærkuppet. Kupmændene havde næsten alle været iboer, ofrene for officersmassakren nordboer. Ironsi var Ibo, og han omgav sig vitterlig i stigende grad med ibo-rådgivere. Man sagde, at han havde spillet under dække med kupmagerne, og at det var derfor, at han nu holdt hånden over dem. Da han ophævede føderalismen i maj, brød modstanden mod ham ud på tre

fronter. Emirerne samledes og rettede en indtrængende advarsel til ham om at genindføre forbundsstyret. Samtidig iværksatte hausa-masserne i nordens storbyer massakre mod de ca. 2 millioner iboer, der boede spredt ud over nordregionen som driftige håndværere og handlende, og som måske noget udfordrende havde hilst militærkuppet velkomment. Myrderierne fortsatte i flere bølger til ud på efteråret og kostede op mod 100.000 mennesker livet, medens resten over hals og hoved flygtede hjem til østregionen. For det tredje opstod der en splittelse i selve hæren, hvor en ibogruppe stod over for en nord-gruppe. Den sidste var opbragt over de ustraffede mord på nord-officerer under januarkuppet og over den påståede begunstigelse af iboer ved forfremmelserne. I juli blev Ironsi selv dræbt af mytterister, der derefter iværksatte en klapjagt på ibo-officerer. Regimet var knust med et slag.

6. DET ANDET STATSKUP. GOWON-REGIMET

Et hastigt sammenkaldt møde af militærrådet overlod 29. 7. statsledelsen til oberst *Yakubu Gowon*. Valget var at betragte som en indrømmelse til mytteristerne, for så vidt som han var nordbo, men han tilhørte en af de små mellembæltestammer og var kristen, og man håbede derfor, at han ville blive betragtet som neutral og vinde tillid i alle lejre. Men han stod over for næsten uløselige vanskeligheder. Den gensidige mistillid mellem øst- og nordboer nærmede sig det væbnede opgør, hæren, det eneste mulige grundlag for en stabil statsmagt, var splittet i stridende kliker, disciplinen var gået fløjten, og der indløb foruroligende meddelelser om overgreb mod civilbefolkningen. Meget pegede mod et lignende kaos af stammekampe og soldatervælde som i Kongo 7 år tidligere.

Gowon besluttede straks at rette to af forgængerens fejltagelser. Han genindførte føderalismen, og han optog et samarbejde med dele af den gamle politikerklasse. Ironsi havde villet skyde alt, hvad der tilhørte det tidligere regime, til side, men han havde ikke været i stand til at erstatte det. Gowon erkendte, at vel var den centrale magt styrtet sammen som et korthus, men meget af det regionale magtsystem bestod stadig, og det var bedst at bygge på et samarbejde med dette. Han respekterede emirerne og valgte medarbejdere fra såvel regerings- som oppositionspartiernes kreds, og han lod oprette rådgivende forsamlinger af »spiritual leaders« i regionerne. For at undgå de truende stammesammenstød bestemte han, at hver region skulle have indfødt militærguvernør og så vidt muligt indfødt garnison. Navnlig blev alle ibo-soldater trukket tilbage til østregionen, der ligeledes modtog udrensede embedsmænd fra forbundsadministrationen og flygtninge fra de genopblussede massakrer i nord. Samtidig søgte Gowon ved en række kontaktsmøder at skabe enighed om et grundlag for en hurtig tilbagevenden

til civilt styre. Det viste sig her overraskende, at nordregionens talsmænd var villige til at gå med til en opdeling af norden i mindre enheder: man havde endelig indset, at en regions overvægt over de øvrige var uacceptabel for disse. Til gengæld var det nu østregionen, der stod fast på sin udelelighed.

I øst havde man modtaget meddelelsen om drabet på Ironsi med forfærdelse, der ikke blev mindre, da iboerne blev udrenset fra centraladministrationen, og massakrene i nord atter brød ud med fornyet vildskab. Østens militærguvernør, oberst *Ojukwu* nægtede at anerkende Gowon-regimet, som han anså for resultatet af en anti-ibo-sammensværgelse. Man antydede, at Gowon havde været i ledtog med mytteristerne, og at det var derfor, at disse forblev ustraffede. Der startede en hastigt optrappet erklæringskrig mellem forbundsregering og østregion, og forbindelserne mellem dem blev stadig færre, til sidst nægtede Ojukwu endog at betale skat. Gowon gjorde talrige forsoningsforsøg, men han ville ikke give indrømmelser på de afgørende punkter, og 27. 5. 1967 huggede også han knuden over og dekreterede en nyopdeling af forbundet i 12 regioner, hvoraf de 6 lå i nord og de 3 i øst. Svaret kom prompte: Tre dage senere erklærede Ojukwu med støtte af den rådgivende forsamling østregionen for uafhængig under navnet *Biafra.*

7. LØSRIVELSENS ARGUMENTER

Begrundelsen for løsrivelsen er, at der ikke længere findes noget grundlag for et statsfællesskab. Et forbund må bygge på et minimum af fælles rettigheder, der sikrer enhver borger uanset herkomst sikkerhed og virkefrihed over hele landet. Men i Nigeria kan man straffrit forgribe sig på iboers liv og ejendom. De udrenses fra forvaltningen og officerskorpsene alene på grund af deres stammetilhørsforhold. Statsfællesskabet har påført iboerne større lidelser end nogen anden stamme i Afrika siden uafhængigheden. For dem er der nu kun en udvej tilbage; at skabe sig et nationalt hjem i Biafra. Man sammenligner sig gerne med Israel.

Tidligere havde iboerne været tilhængere af enhedsstaten, fordi de som den mest udviklede stamme ville have fordel af et større spillerum. Nu, hvor de havde mistet den position, de havde opbygget ud over landet i de foregående tiår, blev deres politiske krav, at de i det mindste fik mulighed for at opbygge en ny tilværelse på deres hjemlands jord. Dette indebar ikke, at de modsatte sig ethvert tilhørsforhold til Nigeria, men forbindelsen burde have en mere teknisk end politisk karakter: man ønskede et statsforbund (confederation) med fælles marked og fælles kommunikationssystem. Men på to væsentlige områder insisterer man på at klare sig selv: det militære

og det økonomiske. Det betragtes som betingelser for ibo-stammens overlevelse.

Men vil ikke godtage en forbundshær, da denne ikke vil blive en garanti for iboernes sikkerhed, men en trussel mod denne. Forbundstropperne havde ikke beskyttet iboerne i nord, men deltaget i massakrerne. En forbundshær vil fortsat kunne true iboernes nye nationale hjem i øst. Kun en ren ibohær kan skabe sikkerhed for dette.

Man kræver fuld rådighed over østregionens økonomiske resourcer. Østen var den økonomisk mest udviklede landsdel. Men dertil kom, at nye rige oliefund ville bringe yderligere velstand. Udnyttelsen var lige begyndt, man regnede med på få år at blive verdens femtestørste olieproducent. Samtidig måtte man imidlertid skaffe et nyt livsgrundlag for de 1,8 millioner flygtninge, hvis tilværelse og indsats var tilintetgjort af nigerianerne. Ræsonnementet var simpelt: hvorfor skulle man dele sin rigdom med nordens hausa-masser, samtidig med at disse uhæmmet myrdede løs blandt ens stammefæller?

Men der var et svagt punkt i biafranernes argumentation. Østregionen var lige så lidt som de andre regioner stammemæssigt homogen. Ganske vist var 2/3 af indbyggerne iboer, men resten af befolkningen tilhørte en række mindre stammer: ijo, ibibio, efik m. fl., der var alt andet end begejstrede for ibo-vælde og ofte havde krævet udskillelse af nye regioner. Og oliekilderne lå netop i mindretalsstammernes områder, ligesom de beherskede forbindelsen til havet og til Kamerun. Det var derfor velovervejet, når Gowons forfatning opdelte østregionen i tre dele: der ville ganske vist blive en særlig ibo-region, men uden olieindtægter og omgivet af Nigeria på alle sider ville denne være svag. Derfor stod Ojukwu også fast på kravet om østregionens udelelighed, og derfor fulgte løsrivelsen straks efter forfatningsreformen: hvis opdelingen først blev gennemført, ville enhver mulighed for selvhævdelse være forpasset.

8. GENEROBRINGENS ARGUMENTER

For forbundsstyret var Biafras løsrivelse derimod helt uacceptabel. Hvis først en provins fik lov til at forlade fællesskabet, ville andre snart følge efter. Der var overalt en stærk etnisk og geografisk selvfølelse, og ikke mindst blandt yorubaerne i vest var der mange, der sympatiserede med biafranernes skridt. Andre selvstændighedskrav ville følge iboernes. Men »national selvbestemmelsesret« var en umulighed i et land med 400 stammer. Nigeria ville opløses i småstater uden levedygtghed, indviklet i evige stammefejder. Landets hidtidige økonomiske blomstring og internationale indflydelse ville smuldre bort. Endelig kunne man ikke anerkende Biafras eneret til olieindtægterne. Situationen blev sammenlignet med Katangas løsrivelse

fra Kongo i 1960: et mindretal søger at forbeholde sig selv de naturrigdomme, som rettelig bør komme hele nationen til gode. Man antydede, at udenlandske kapitalinteresser ligesom i Katanga havde tilskyndet til løsrivelsen. Derfor kunne forbundsregeringen ikke give nogen indrømmelser på de afgørende punkter: forbundets udelelighed og militærmagtens enhed.

9. BIAFRA I KRIG

Således begyndte den generobringskrig, der for begge parter er en overlevelseskamp. Ingen af parterne stod rustet til det militære opgør, hærene mangedobledes med nye rekrutter uden erfaring eller disciplin, og der manglede våben. Krigslykken har vekslet. I begyndelsen tog Biafra en kort tid offensiven, det erobrede i august 1967 hele midtvestregionen og trængte ind i nord og vest. Men i det lange løb har Nigeria vist sig stærkest, skridt for skridt er biafranerne drevet tilbage, siden maj 1968 er de helt omringet, og ringen strammes stadig. Forbundshærens overlegenhed skyldes imidlertid hverken antallet af soldater (Biafra har gennem sin generalmobilisering rejst lige så mange som det tolv gange folkerigere Nigeria) eller troppernes kvalitet (den er lav i begge lejre), men de bedre våbenforsyninger fra udlandet. Den råder over tanks, tungt artilleri og fly, medens biafranerne må nøjes med lette og ofte forældede våben, efterhånden producerer de også en del selv. Imidlertid har den materielle overlegenhed ikke skaffet Nigeria nogen let og hurtig sejr. De tunge våben er bedst anvendelige i større slag og i kampen om byerne, og disse er da også faldet en for en, i april 1969 erobredes den sidste større biafranske by Umuahia. Men forbundsstyrkerne er mindre vel rustet til en fremtrængen i junglelandskabet, og deres fremrykning har været uendelig langsom, ofte er man uger om at nå nogle få kilometer, ligesom deres forsyningslinier er temmelig sårbare. De fleste kampe foregår mellem små patruljer i junglen, og her er forbundshærens tunge våben til ringe nytte, tværtimod har biafranerne en fordel ved mobilitet, lokalkendskab, højere kampmoral og støtte fra civilbefolkningen. Kampen antager guerrilla-lignende former, det bliver en krig uden klare frontlinier, forbundshæren behersker byerne, oprørerne er herrer i bushen. Biafranerne kan rette uventede modangreb på de svageste punkter, fx. er de for nylig igen sat over Niger-floden og trængt ind i midtvestregionen. Men de kan vanskeligt besætte større bycentre, da de derved bliver sårbare for fjendens materielle overlegenhed.

Kampen har været ført med al borgerkrigens skånselsløshed, og den har efterhånden opskræmt verdensoffentligheden. Man regner med, at mellem 1 og 1 1/2 million mennesker har mistet livet, 2/3 af disse civile. Det vil sige, at der er tale om langt det blodigste opgør i efterkrigstiden. Det er vanskeligt at holde civilbefolkningen uden for kampzonerne i denne krig uden

fronter. De fremrykkende forbundsstyrker har undertiden foretaget massehenrettelser af befolkningen i de erobrede områder. Iboerne flygter derfor rædselslagne fra landsbyerne, når soldaterne nærmer sig, de lever i hundredetusinder på flugt ad vejene eller skjult i skovene, berøvet deres normale livsgrundlag. Flest ofre kræver imidlertid hungersnøden og mangelsygdommene, der er en følge af den nigerianske omringning og blokade. Når det alligevel lykkes at holde liv i 8 millioner biafranere, skyldes det en imponerende ekspansion af den lokale fødevareproduktion, men ikke mindst de hjælpeforsyninger, som humanitære internationale organisationer bringer ind ad luftvejen.

Den biafranske stat er således blevet til i krigens skygge og under de vanskeligst tænkelige omstændigheder. Når det er lykkedes at overleve indtil nu, skyldes det en eminent dygtig ledelse af militær, økonomi og administration. Det er lykkedes oberst Ojukwu at skabe en effektivt fungerende statsmaskine af de 8 millioner iboer på et ganske lille område, der for få år siden kun rummede 2 millioner. Det er lykkedes at skabe en næsten enstemmig opslutning bag oprørsstyret og at opretholde en urokkelig kampvilje. Krigspropagandaen hamrer fast, at forbundshæren gennemfører et systematisk folkemord med det formål at udslette ibo-stammen, og at der ikke er andre muligheder end at sejre eller dø. Samtidig har man trods forsyningsstoppet formået at opretholde en nogenlunde ernæringstilstand gennem en kraftig intensivering af landbruget, selv om hungersnøden altid lurer om hjørnet. Bemærkelsesværdigt er fordelingssystemet, der sikrer de fleste en vis minimumsration. En primitiv hjemmeindustri har begyndt produktionen af en række varer, som man hidtil har importeret, lige fra whisky til tungt artilleri, og lokale opfindere har skabt talrige erstatningsprodukter. Man udvinder og raffinerer nu selv olie. Men det kan ikke overflødiggøre forsyningerne udefra, og Biafra er stærkt afhængig af de sparsomme ladninger, der hver nat flyves ind til landets sidste flyveplads Uli, våben, medicin, protein o. m. a. Dette er oprørernes virkelig sårbare punkt, som det dog endnu ikke er lykkedes nigerianerne at lamme. Den indre kommunikation og forvaltning fungerer upåklageligt, og biafranerne synes at opretholde deres myndighed over landdistrikterne langt inde bag fjendens linier. Der er altså al udsigt til, at borgerkrigen kan fortsætte i måneder, måske i år.

10. NIGERIA I KAMP

Gowon stod som omtalt over for ganske overvældende vanskeligheder ved sin magtovertagelse, og krigen gjorde ikke situationen lettere. Og dog synes hans reorganisering af Nigeria at være gået over al forventning, bortset naturligvis fra Biafras løsrivelse. Opdelingen i de 12 nye regioner er gået

gnidningsfrit (de tre østlige har først kunnet oprettes, efterhånden som tropperne rykkede frem). I hver region er styret overladt en indfødt militærguvernør og en notabelforsamling. På forbundsplan er militærrådet trådt i anden række, og en civil regering under Gowons ledelse bestående af en minister fra hver region har overtaget magten. Disciplinen i hæren er genoprettet, i norden hersker atter ro, og retssikkerhed og effektiv forvaltning er indført i alle dele af landet. Selv om der opretholdes en omhyggelig regional og etnisk balance, tyder meget på, at magtens tyngdepunkt er flyttet til grupper, der aldrig tidligere har betydet noget i nigeriansk politik: yorubaerne, mindretalsstammerne i øst og nord og den radikale opposition i hausaland. Således finder man i forbundsregeringen de tidligere fængslede AG-ledere Awolowo og Enahoro, småstammeledere som M. S. Tarka og Arikpo og NEPU-formanden Aminu Kano. Den nye forbundsopdeling tager i høj grad hensyn til disse interesser. Medens opdelingen af nord- og østregionerne har undergravet grundlaget for ethvert tilløb til hausa- eller ibo-vælde og imødekommet AGs og småstammernes krav om kulturel føderalisme, så er yorubaernes egen vestregion forblevet udelt. Herefter består forbundet af 4 regioner beboet af hausaer og beslægtede islamiske stammer i nord, 3 yoruba-stater (foruden vest-regionen er der hovedstadsområdet Lagos og Ilorin-regionen i nord), 1 ibo-region og 4 småstammeregioner. Samtidig er det klart, at forbundsregeringens magt bliver større, fordi de små regioner er mindre selvtilstrækkelige, end de store var. Efter NPCs og NCNCs føderationsformler har været prøvet og forkastet, har man nu virkeliggjort AGs. Så meget mere bemærkelsesværdigt er det, at styret har fundet støtte i hausaland, hvor Ironsi mødte kategorisk modstand. Man har træffende sagt om Gowons styre, at det har løst alle det gamle Nigerias problemer, men at det ikke ville indse, at landets hovedspørgsmål var blevet et andet efter ibo-massakrerne, at det nu gjaldt om for enhver pris at gengive iboerne tilliden til fællesskabet.

Som man har set det så ofte før, er der under krigen sket en indre stabilisering i begge lejre. Indre modsætninger skydes til side under den nationale overlevelseskamp. Samtidig er det imidlertid de mest uforsonligste, der har vundet hovedindflydelsen, begge parter er indstillet på at gennemføre krigen til den bitre ende uanset prisen. Men den militære udgang vil netop ikke løse Nigerias problem, at hele nationen igen. Dette bliver sværere for hver dag, en forhandlingsløsning udskydes.

10. OMVERDENENS REAKTION

I de andre afrikanske lande har borgerkrigen i Nigeria skabt opstandelse. I visse lejre har der været sympati for Biafras sag. Iboernes krav på selvbestemmelsesret har vundet støtte hos stammeoppositionen i andre lande.

Men man har også tolket opgøret som udtryk for mere almene modsætninger, mellem muselmænd og kristne og mellem den arabiske kulturkreds og det sorte Afrika. Sådanne betragtninger ligger bag fire mindre staters diplomatiske anerkendelse af Biafra. Men det store flertal af de afrikanske regeringer har været yderst foruroligede over løsrivelsesforsøget. De lever alle med deres egne stammemodsætninger og med frygten for, at branden skal bryde ud hos dem næste gang. Hvis Biafras løsrivelse lykkes, er der skabt et præcedens, som vil tilskynde stammeseparatismen over hele kontinentet, og ingen vil kunne vide sig sikker. Hele det skrøbelige efterkoloniale statssystem i Afrika vil være truet. Perspektivet med flere Katangaer og Biafraer betyder ikke blot en trussel mod de bestående regimer, men at stammer indvikles i gensidige udryddelseskrige, at de magre resultater af den økonomiske udviklingsbestræbelse ødelægges, og at fremmede magter atter får mulighed for at blande sig i indre afrikanske anliggender. Derfor har de afrikanske staters enhedsorganisation gjort talrige mæglingsforsøg, men stadig understreget, at Nigeria må forblive samlet, og bortset fra de fire, som er omtalt ovenfor, støtter alle afrikanske regeringer forbundsstyret.

Borgerkrigen har kastet stormagterne ud i et lignende dilemma. I befolkningerne har der været betydelig sympati for biafranernes udholdenhed og indignation over hungersnøden og massakrerne, som bl. a. har givet sig udtryk i omfattende frivillige hjælpeaktioner. Men for regeringerne har udsigten til et almindeligt opbrud i det afrikanske statssystem været lige så foruroligende som for afrikanerne selv, og ingen har derfor endnu vovet at anerkende eller støtte Biafra. Påstanden om, at olieinteresser skulle have tilskyndet løsrivelsen, virker usandsynlig: ingen har haft større besvær af krigen end netop dem, f. eks. lå produktionen stille i et år.

I begyndelsen overvejede vestmagterne at begrænse fjendtlighederne gennem en våbenblokade, det er den traditionelle sanktion mod krigsførelse i u-landene, jfr. den indisk-pakistanske krig. Dette ville formodentlig have standset krigen efter kort tid, men netop derfor ville det have været til Biafras fordel. Imidlertid så Sovjetunionen her en chance for at vinde fodfæste i et hidtil stærkt vest-orienteret område, og medens England talte på knapperne, iværksatte russerne en hurtig og omfattende forsyning af våben og fly, ligesom de formidlede lejetropper (mest sovjetisk-trænede ægyptiske fly-teknikere). England frygtede nu at blive skilt fra sin vigtigste afrikanske forbundsfælle og genoptog derfor selv våbenleverancerne. Siden har disse to lande klaret Nigerias forsyninger og derigennem skaffet forbundsregeringen den militære overmagt. Borgerkrigen har således givet anledning til et stormagtskapløb om indflydelse og gjort Nigeria afhængigt.

Både afrikanske, vestlige og østlige magter håber på forbundsregeringens snarlige sejr. Støtten til Biafra er kommet fra mere obskure magter, der måske ikke på samme måde har været interesseret i stabilitet i det sorte

Afrika: Portugal, Sydafrika og, in extremis, Kina, som synes at bedømme udsigterne til en guerilla-krig mod en af supermagterne støttet konservativ regering i et globalt perspektiv. Også Frankrigs holdning er i den senere tid blevet flertydig. Ønsker om at udmanøvrere angelsakserne i Afrika, måske også olieinteresser, har ført til en vis moralsk og måske også materiel støtte til Biafra. Oprindelsen, finansieringen og transporten af de biafranske våbenleverancer er stadig en gåde. Meget er givetvis opkøbt på det sorte marked, andet leveret af venligtsindede afrikanske regeringer, men også i den industrialiserede verden må Biafra have mægtige støtter, offentlige eller private. Den franske regering har længe været betragtet som hovedleverandøren, men i den senere tid er østeuropæiske våben strømmet ind i stadig større tal. Nu er Sovjetunionen i forvejen den vigtigste leverandør til forbundsstyrkerne, dens hensigter er foreløbig ret uigennemskuelige, bortset fra at den i alt fald har en interesse i krigens fortsættelse. For selv om forsyningerne er knappe, afstiver de den biafranske modstandskraft, og krigen trækker i langdrag.

KONKLUSION

Der er i almindelighed et misforhold mellem de nye afrikanske staters politiske problemer og de styreformer, som de har arvet efter kolonimagterne. De afrikanske politiske systemer præges af geografiske og etniske gruppers kamp om de goder, der er knyttet til statsmagten, først og fremmest embeder og udviklingsbevillinger. I en sådan situation er flertalsstyre ikke nødvendigvis ideelt: det vil føre til visse stammers og landsdeles magt over andre og udnyttelse af goderne til egen fordel. Samtidig mister de forfordelte landsdele interessen for fællesskabet. Det politiske systems vigtigste opgave bliver den nationale integration, en ligestilling og harmonisering af alle befolkningsdeles interesser, en sikkerhed for, at de alle får deres forholdsmæssige andel af magtens goder. De traditionelle afrikanske styreformer byggede på en sådan integration, og også mange nye etpartisystemer imødekommer dette grundlæggende behov: alle stammer er gerne repræsenteret i regeringen og har derfor den nødvendige kanal op til magtcentret. I Nigeria har kombinationen af flertalsstyre og regionalpartier derimod ført til, at visse landsdele altid har været stillet uden for magten: først vest (1959–64), siden syd (1964–65), siden nord (januar–juli 1966) og nu øst. Føderalismen har været en væsentlig forudsætning for regionaliseringen af den politiske kamp i Nigeria. Og det er ikke det eneste tilfælde, hvor afrikanske forbundsstater splittes: Kongo i 1960 og Uganda i 1966 er eksempler på, at den mest velstående af delstaterne forsøger at bryde ud. Den nationale enhed i de nye stater er spinkel, og de centrifugale kræfter vil udnytte enhver mulighed, systemet giver dem.

Forbundsregeringens sejr synes uundgåelig. Men denne rent militære udgang løser ikke det tilgrundliggende problem, den vil tværtimod rejse det skarpere end nogensinde: Hvordan får man atter helet nationen og gjort iboerne til nigerianere? Det vil kræve forsonlighed og imødekommenhed fra forbundsmyndighedernes side. En række af regimets ledende mænd synes indstillet på at gå vidt for at gengive iboerne deres plads i samfundet, det gælder f. eks. Gowon, Awolowo og Tarka. Men mange flere har draget nytte af iboernes udrensning og overtaget deres pladser på alle trin i samfundspyramiden, i administrationen, i hæren, i handelen og på arbejdsmarkedet. Iboernes tilbagevenden vil betyde en trussel mod disse gruppers sociale og økonomiske stilling, og de vil derfor stå fast på, at oprørerne har forspildt deres rettigheder.

Anvendt litteratur:

Coleman, J. S.: Nigeria, Background to Nationalism, Berkely 1958.
Mackintosh, J. P.: Nigerian Government and Politics, London 1966.
Sklar, R. L.: Nigerian Political Parties, Princeton 1963.
Sklar, R. L.: Nigeria, i Coleman & Rosberg (ed.): Political Parties and National Integration in Tropical Africa, Berkely 1964.
Sklar, R. L.: Nigeria, i Carter, G. (ed.): National Unity and Regionalism in Eight African States, N. Y. 1966.
Sklar, R. L.: Nigerian Political System: Contradictions, Journal of Modern African Studies, aug. 1965.
Sklar, R. L.: Nigerian Politics in Perspective, Government and Opposition, juli 1967.
Post, K. W. J.: Is there a Case for Biafra? International Affairs, januar 1968.
Baptiste, F. a.: Constitutional Conflict in Nigeria: Aburi and After, World Today juli 1967.
Dent, Martin: Nigeria: The Task of Conflict Resolution, World Today juli 1968.
Baker, Ross. K.: The Emergence of Biafra, Orbis 2, 1968.
Akintunde: The Demise of Democracy in the First Republic of Nigeria, Odu juli 1967.
Pedersen, Ole Karup: Selvmodsigelser i Nigerias politiske system, Den ny verden 2, 1968.